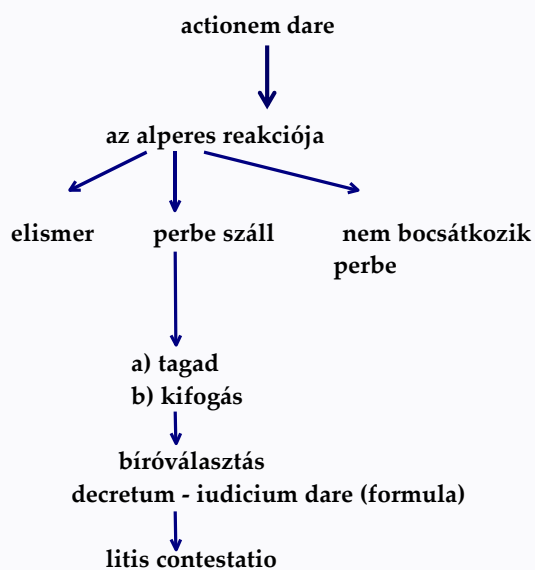

a formuláris eljárás menete (2)

litis contestatio

hogy a felek kötve legyenek az esküdtbíró későbbi ítéletéhez, szükséges, hogy a felek ki is nyilvánítsák, hogy az ítéletnek majdan **alávetik magukat**:

ez történik meg a ***litis contestatio*** mozzanatában;

ez a felek **formától mentes beleegyezése** volt, hogy **a formulában megszövegezettek alapján** elfogadják a bíró ítéletét

ez egy magánaktus, szemben a *iudicium dare* hatalmi aktusával.

a felperes által bemutatott formulát az alperes elfogadja
(„perszerződés”)

(nem igazán szerződés, mert a felek beleegyezésüket nem egymás felé, hanem a *magistratus* felé nyilvánítják ki!)

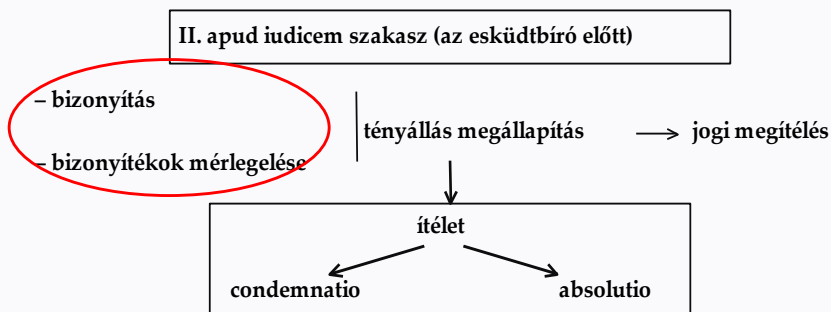
ha az alperes nem egyezik bele, a per nem jut az *apud iudicem* szakaszba, de ismét belépnek a nem védekezéssel kapcsolatban megismert **közvetett kényszerítő lehetőségek**.

a litis contestatio joghatásai

1. **peralapító** (a szorosabb értelemben vett pert megalapító) hatás: kötelezi a feleket, hogy magukra kötelezőnek fogadják el a kijelölt bíró ítéletét;
2. **kötelelem megszüntető** és új kötelezettséget megalapozó hatása van - be kell várni a bíró ítéletét (***novatio necessaria***);
3. **további pert kizáró hatás** – ugyanarra a tényállásra, ügyre ami a *litis contestatio* révén *res in iudicium deducta* (perbe vitt) lett, újabb *iudicium* nem alapítható: „***bis eadem re agere non liceat***”(ne *bis in idem*);
4. a *litis contestatio* **időpontjához** igazodik a bíró ítélete – a vagyoni helyzet, az értékviszonyok tekintetében
5. ha az alperes a *litis contestatio* után hal meg, kötelezettsége **át-száll örökösére**;
6. a felperes igénye **pénzköveteléssé változik**, amire azért van szükség, mert a majdani végrehajtási eljárás alapjául csak megítélt pénzkövetelés szolgálhat - ***condemnatio pecuniaria***;

a formuláris eljárás menete (2)

litis contestatio

az eljárás *apud iudicem*

- az eljárás esküdtbíró előtt folyó részének a célja
 - a **bizonyítási eljárás** lefolytatása és
 - az **ítélet** meghozatala.
- a bírót a per tárgyáról a *formula* informálja, a bíró **kötött a formulához** és annak tartalmához, vagyis minden ott felhozott tényállási kérdésben állást kell foglalnia, de csak az ott felhozottakban.
- az eljárás *apud iudicem* **közvetlen és szóbeli**, és a bíró **SZABAD MÉRLEGELÉSI JOGA** uralja.

bizonyítékok

- a bizonyítékok előtárása **a felek feladata**, nekik kell azokat benyújtani, prezentálni a bíró előtt
- ennek során nem áll rendelkezésükre állami segítség pl. harmadikokkal szemben
- minden olyan eszköz alkalmas bizonyítéknak, ami a bíró döntéséhez alapot szolgáltat

a legfontosabb bizonyítási eszközök:

- a felek nyilatkozata (eskü)
- tanúk vallomása
- okiratok
- szemle
- szakértők meghallgatása

a bizonyítási teher

- nem voltak szigorú szabályai a bizonyítási tehernek, vagyis hogy kinek kell bizonyítania egyes tények fennfőrgását, vagy nem létét.
- főszabályként érvényesült, hogy
 - a felperesnek kell bizonyítania azon tényeket, amelyre keresetét alapítja,
 - az alperesnek pedig azokat, amelyen kifogásai alapulnak.
- alapelv tehát, hogy annak kell bizonyítania, **aki állít valamit**, és nem annak, aki vitat egy állítást.

KIVÉTEL

a bizonyítási teher megfordulása:

- **negatív állítás** („állítom, hogy ez nem történt meg!”)
- **megdönthető vélelem**

vélelem - *praesumptio*

a vélelmek alapja egy meghatározott, a dolgok szokásos menetéről kialakult ÉLETTAPASZTALAT

olyan valószínű összefüggés, amelyet a jogalkalmazó igazságként fogad el (ha bizonyosan nem szól ellene valamilyen tény)

megdönthető vélelem
(*praesumptio iuris*)

van helye ellenbizonyításnak

- az apaság véelme
- a szabadság véelme
- (az ártatlanság véelme)

megdönthetetlen vélelem
(*praesumptio iuris et de iure*)

nincs helye ellenbizonyításnak

- a fogantatás idejére vonatkozó vélelem

fictio: bizonyosan valótlan tényállás igaznak való elfogadása

- méhmagzatra vonatkozó *fictio*
- *fictio legis Corneliae*

a formuláris eljárás menete (2)

litis contestatio

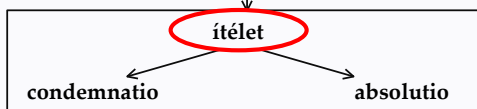
II. apud iudicem szakasz (az esküdtbíró előtt)

– bizonyítás

– bizonyítékok mérlegelése

tényállás megállapítás → jogi megítélés

↓

az ítélet (*sententia, iudicatum, res iudicata*)

- a pernek **ítélettel kell zárulnia**
(kivétel: „*rem sibi non liquere*” – a bíró nem lát világosan)
- az ítéletnek meg kell felelnie a formulában lefektetett per-programnak:
 - Ha követelésre megy a kereset, akkor a bíró döntése vagy „*absolvo*” vagy „*condemno*”, utóbbi esetben azonban a marasztalás csak egy meghatározott **pénzösszegre** szólhat (*condemnatio pecuniaria*)
 - Ha osztókeresetről van szó, akkor az ítélet szólhat „*adiudico*” és/vagy „*condemno*”.
 - Az ún. elő- vagy megállapítási pereknél pedig egy megállapítást („*praeiudico*”) tartalmaz a bíró ítélete.

az ítélet

- az esküdtbíró vagy bírák ítélete szabály szerint **végleges és megváltoztathatatlan**.
- a régebbi eljárásokra ez mindig igaz is volt, hisz a bíróságok **egyetlen szinten** működtek, csak „első fokú” bíróságok léteztek.
 - ha **súlyos eljárási hiba**, vagy egy **eljárási előfeltétel hiánya** miatt az ítéletet SEMMISnek kellett tekinteni, úgy ez **hivatalból** történt,
 - csak igen kivételesen volt megengedett az érdekelt **fél kezdeményezésére** az ítélet érvénytelenítése és az eredeti állapot visszaállítása (*in integrum restitutio*).
 - előfordulhatott azonban, hogy a semmisségi okot (a *principatus* korától) **apellatio** révén állapították meg.

az ítélet jogereje

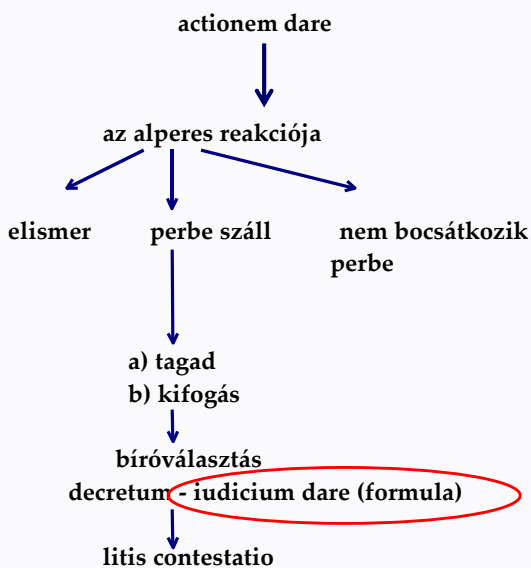
Az ítélet hatása az is, hogy a jogkérdést **véglegesen lezárja** (amennyiben nem lehetséges az ítélet megtámadása).

- A praetori perben **már a *litis contestatio*** egyik következménye az volt, hogy kizárta annak lehetőségét, hogy „*de eadem re*” ismét pereljenek.
- az **újabb eljárást kizáró hatás** tehát a formuláris eljárásban szabály szerint nem az ítélethez, hanem **a peralapításhoz** kapcsolódott
- MA ilyen hatást **az ítéletnek** tulajdonítunk és beszélünk az ítélet
- az ítélet **tartalma** a felek számára **kötelező**, megszünteti köztük a jogvitát.
- Ulpianus: „*res iudicata pro veritate accipitur.*”
- A klasszikus jogban vitatott volt a jogtudósok között, hogy az egyszer meghozott ítéletnek van-e kihatása más, **ugyanazon felek közötti** más perekre, vagyis van-e a mai értelemben vett

anyagi jogereje

alaki jogerejéről

a formuláris eljárás menete (2)

a formula

- *formula*: a *praetor* ebbe az iratba az üggyel kapcsolatos, minden **fontos körülményt** belefoglalt, amit a felek előtte elmondtak
- a *formula* másik feladata volt, hogy **utasítást** adjon - a felekkel közösen kiválasztott - bírónak,
megmondja neki, hogy mely körülményekkel kapcsolatban kell bizonyítékokat megvizsgálni,
utasítja arra is, hogy mely kérdésről mondjon ítéletet
- mivel nem mindig civiljogot alkalmaz, „részletesen” le kell írnia az esküdtbíró számára, hogy hogyan járjon el, milyen kérdésekben foglaljon állást
- a *formula* nyelvtanilag két mondatból áll:
 - a) **bírókijelölés** - egyszerű felszólítás
 - b) **érdemi** rész - feltételes mellékmondatokkal bővített **felszólító főmondat**

rendes alkatrészek (1) *intentio*

Gaius 4.41.

„Az *intentio* a formulának az a része, amelybe a **felperes belefoglalja az igényét**. Pl. a formulának az a része: HA KIDERÜL, HOGY N.N. A.A.-NAK TÍZEZER SESTERTIUS KÖTELES ADNI. Ugyanígy ez is: MINDAZ, AMI BIZONYÍTÁST NYER, HOGY N.N. A.A.-NAK ADNI, CSINÁLNI TARTOZIK...”

- a **felperes igényét fogalmazza meg**: mit kell bizonyítani a felperesnek a per megnyeréséhez
az *intentio* megfogalmazása szerint a keresetek különböző fajtái között különböztetünk:
actio civilis - *actio honoraria*
actio in rem - *actio in personam*
actio certa - *actio incerta*
actio stricti iuris - *actio bonae fidei*

actio-fajták

- *actio civilis*: a praetor a civiljog szabályait juttatja érvényre
- *actio honoraria*: a praetor, mint tisztviselő *edictum*án alapuló keresetek (*actio utilis*, *actio fictitia*, *actio in factum concepta*)
- *actio in rem*: a kereset bárki ellen indítható, abszolút hatályú - az ellen, aki a jogosultat **dologi** jogának gyakorlásában sérti.
- *actio in personam*: meghatározott alperes ellen irányul, relatív hatályú (**kötelmi** követelések).
- *actio certa*: a kereset **tárgya** határozott, jól körülhatárolható (minden *in rem actio* ilyen).
- *actio incerta*: a követelés a bíró által megállapítandó.
- *actio stricti iuris*: a követelés **jogalapja** szorosan körül van határolva, csak ebben marasztalhat a bíró.
- *actio bonae fidei*: a bírónak mindabban marasztalnia kell, amit a tisztesség (jóhiszeműség) indokol.

actio-fajták (2)

Actiones civiles et honorariae in personam		
actio certa a követelés tárgya az intentioban szorosan körül van határolva	actio incerta a követelés (a szolgáltatás) nem szorosan meghatározott (nem határozott dologra, határozott pénzösszegre, vagy határozott minőségű, és mennyiségű dologra irányul)	
actio stricti iuris	actio stricti iuris	actio bonae fidei
A bíró nem mérlegelhet sem a követelés jogalapja, sem a követelés összecszerúsége tekintetében (<i>dare oportet</i>)	a bíró mérlegelheti a marasztalás összecszerúségét (<i>quidquid dare facere oportet</i>)	a bíró szabadon mérlegelhet mind a követelés jogalapja, mind összecszerúsége tekintetében (<i>quidquid dare facere oportet ex fide bona</i>)
a <i>pluspetitio in re</i> veszélye fennáll !!	nem áll fenn a <i>pluspetitio in re</i> veszélye	

rendes alkatrészek (2) *condemnatio*

Gaius 4.43.

„A *condemnatio* a formulának az a része, amely által a bíró elmarasztaló, vagy felmentő hatalmat kap. Pl. a formulának ez a része: BÍRÓ, N.N.-T MARASZTALD EL A.A. JAVÁRA TÍZEZER SESTERTIUSRA. HA NEM DERÜL KI, MENTSD FEL...”

- hogyan ítéljen a bíró, ha az *intentiót* megvizsgálta
- mindig **pénzbeli marasztalásra** utasítja a bírót (azért, hogy a végrehajtásnak alapul szolgálhasson)
- *clausula arbitraria* - *arbitratus* csak **a dolog visszaadására irányuló** keresetnél – ha a dolgot nem adnák vissza – szereplő félmondat

Hiányzik a *condemnatio* a praeiudiciális eljárásoknál, vagyis a megállapítási kereseteknél

nominatio iudicis

Marcus legyen a bíró.

intentio

Ha bebizonyosodik, hogy N.N. köteles A.A.-nak 100 mérő legkiválóbb minőségű afrikai búzát adni,

arbitratus

amennyit a dolog ér,

condemnatio

annyi pénzösszegnek a megfizetésére A.A. részére bíró ítéld el N.N.-t, ha nem bizonyosodik be, mentsd fel.

praeiudicium

megállapítási kereset

egy **jog**, **jogviszony** vagy **tény** fennállásának vagy fenn nem állásának megállapítása irányul

pronuntiatio: a bíró meggyőződése az ügy megvizsgálása után
- **hiányzik a formulából a *condemnatio***

jogkérdésre vonatkozik, pl.

- egy személy *status*ának megállapítása
 - szabad-e vagy sem?
 - felszabadított-e vagy sem?
 - gyermeke-e a másiknak vagy sem?
- jogi aktus érvényessége
 - érvényes-e a végrendelet vagy sem?

ténykérdésre vonatkozik, pl.

- kinél van az adott dolog?
- dolog elválasztható-e a másiktól?
- mekkora a hagyaték?
- mekkora a hozomány?

rendes alkatrészek (3) *demonstratio*

Gaius 4.40.

„A *demonstratio* a formulának az a része, amely..., hogy bemutassák azt a dolgot, amely miatt folyik a per. Pl. a formulának az a része:
MIVEL A.A. ELADTA N.N.-NAK EZT A RAB-SZOLGÁT. Ugyanígy ez:
MIVEL A.A. LETÉTBE HELYEZTE EZT A RAB-SZOLGÁT N.N.-NÁL.”

- az *intentio* közelebbi meghatározására szolgáló toldat *incerta actio*knál, ha a követelés **pontos tárgyát**, vagy **jogalapját** az *intentio* nem tartalmazhatta
- csak egyes *actio*knál fordul elő, de **ott szükségképpen**
- az *intentio* elé kerül a *formula*ban

rendes alkatrészek (4) *adiudicatio*

Gaius 4.42.

„Az *adiudicatio* a formulának az a része, amelyben a bíró engedélyt kap arra, hogy **egy dolgot a peres felek valamelyikének odaítéljen**: pl. ha az örökösársak között *actio familiae heriscundae*-val, vagy a társak között *actio communi dividundo*-val, vagy a szomszédok között *actio finium regundorum*-mal perelnek. Ugyanis ott ez így van: AMENNYIT ODA KELL ÍTÉLNI, BÍRÓ, ANNYIT ÍTÉLJ ODA TITIUSNAK.”

- A bíró felhatalmazást kap, hogy a felosztandó vagyomból a feleket egyenként illető részeket **jelölje ki**, és ítélje oda **kizárólagos (civil-jogi) tulajdonba**
- esetei (osztókeresetek):
 - örökösársi jogviszony megszüntetése
 - tulajdonközösség megszüntetése
 - vitás telekhatárok rendezése

rendkívüli alkatrészek (1) *exceptio*

Gaius 4.119.

„Az összes kifogásokat annak ellentétéjeként fogalmazzák meg, mint amit az állít, akivel pereskednek. Ugyanis ha pl. az alperes azt állítja, hogy a felperes csalárdul járt el az által, hogy történetesen azt a pénzt követeli, amit le se számolt, ekkor így fogalmazzák meg a kifogást: HA EBBEN A DOLOGBAN SEMMI SEMMI SEM TÖRTÉNT A.A. CSALÁRDSÁGA FOLYTÁN ÉS NEM IS FOG TÖRTÉNNI...”

- az alperes állításai – csak ha kéri a *praetortól* – ő bizonyít!!
- bármely ***stricti iuris formulában (!)***, ha a felvételre **különös ok** volt
- ha az *intentioba* foglalt állítást igazolva látja a bíró, akkor is vizsgáljon meg **újabb körülményeket**, s ha ez valósnak bizonyul, fel kell mentenie az alperest
- olyan jogi tény, ami lerontja a felperes állítását
exceptio-replicatio-duplicatio

<i>nominatio iudicis</i>	Marcus legyen a bíró.
<i>intentio</i>	Ha bebizonyosodik, hogy N.N. köteles A.A.-nak 100 mérő legkiválóbb minőségű afrikai búzát adni,
<i>exceptio</i>	és ebben az ügyben semmi-féle megfélemlítés nem történt,
<i>arbitratus</i>	amennyit a dolog ér,
<i>condemnatio</i>	annyi pénzösszegnek a megfizetésére A.A. részére bíró ítéld el N.N.-t, ha nem bizonyosodik be, mentsd fel.

rendkívüli alkatrészek (2) *praescriptio*

A formula elejére, valamelyik fél érdekében felvett megjegyzés

felperes érdekében (a <i>demonstratio</i> helyett)	alperes érdekében (az <i>exceptio</i> helyett)
pl. a követelés lejárt részletekre való korlátozása „AZT A PÉNZT KÖVETELJÜK, AMINEK MÁR ELJÖTT A LEJÁRATI NAPJA”	olyan kifogás, ami az egész kereset jogosságát, alapját vonta kétségbe. „CSAK ANNYIBAN EZ A PER TÁRGYA, AMENNYIBEN NEM SZÜLETETT ÍTÉLET AZ ÜGYBEN...”

A formula elejére írják, a bíró először ezt köteles vizsgálni

Gaius korára *exceptió*vá lettek

actio-fajták

- *actio civilis*: a praetor a civiljog szabályait juttatja érvényre
- *actio honoraria*: a praetor, mint tisztviselő edictumán alapuló keresetek (*actio utilis, actio fictitia, actio in factum concepta*)
- *actio in rem*: a kereset bárki ellen indítható, abszolút hatályú, az ellen, aki a jogosultat dologi jogának gyakorlásában sérti.
- *actio in personam*: meghatározott alperes ellen irányul, relatív hatályú (kötelmi követelések).
- *actio certa*: a kereset tárgya határozott, jól körülhatárolható (minden *in rem actio* ilyen).
- *actio incerta*: a követelés a bíró által megállapítandó.
- *actio stricti iuris*: a tartozás szorosan körül van határolva, csak ebben marasztalhat a bíró.
- *actio bonae fidei*: a bírónak mindabban marasztalnia kell, amit a tisztesség indokol.

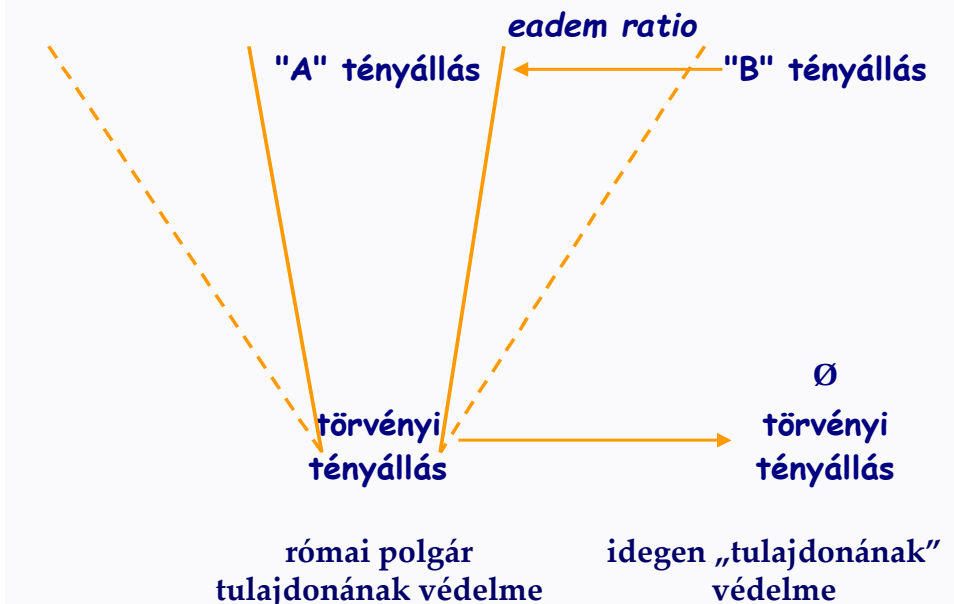
actiones utiles

- Olyan keresetek voltak, melyeket a praetor olyan igények tekintetében alkalmazott, melyek a *ius civile*-ben nem voltak peresíthetők.
- Alkalmazása nem más, mint magisztratuális ANALÓGIA, amikor is egy korábban kialakult, viszonylag szűk esetkörben alkalmazható keresetet, amely az elé hozott esetre egy az egyben nem alkalmazható, a magistratus megváltoztat azzal, hogy A JOGOT ALAKÍTJA, a jogot képezi utána a megnyilvánuló szükséglet szerint.
- Az így létrehozott és gyakran alkalmazásra kerülő „hasznos keresetek” egy része belekerült az edictumba, másokat a jogtudósok fejlesztettek ki. Az *utilis actiók* alapjául általában civiljogi keresetek szolgálnak, mégis a *ius honorarium*-hoz tartoznak.

Példák:

- *rei vindicatio - rei vindicatio utilis* (örökhaszonbérlet, peregrinus tulajdonos) (Tk. 930.)
- *actio utilis ad exemplum institoriae actionis* (Tk. 1303.)
- *hereditatis petitio utilis* (bonorum possessornak – „si heres esset”) (Tk. 2087. hibásan!!)

analogia legis - joghézag esetén

actiones fictitiae

- amely kereseteknél a *praetor* az *intentió*ban egy olyan TÉNY figyelembe vételét tette kötelezővé a bíró számára, ami **a valóságban nem létezett**, mindezt azért, hogy egy meglévő, vagyis a *praetori edictum*ban már szereplő keresetet alkalmazhasson az adott esetre.
- Itt tehát a **TÉNYEK UTÁNKÉPZÉSÉVEL** állunk szemben abból a célból, hogy a gyakorlatban fellépő, s a *praetor* által peres útra érdemesített probléma megoldható legyen.
- Arra ad utasítást a bírónak, hogy ítéljen úgy, mintha a nem létező körülmény mégis megvalósult volna, fennállna.
- Példa: *rei vindicatio - actio Publiciana*

Ha rabszolga, amelyet a (jóhiszemű) A.A. vásárolt és azt át is adták neki, amennyiben egy évig azt birtokolta VOLNA, akkor az a rabszolga, amiről szó van, az ő *quiritár* tulajdona **VOLNA**, és a dolgot még (az ítélet előtt) nem adják vissza, akkor a bíró marasztalja el N.N.-t A.A. felé azon pénzösszeg megfizetésére, amennyit az a dolog érni fog, ha nem bizonyosodik be, mentse fel.

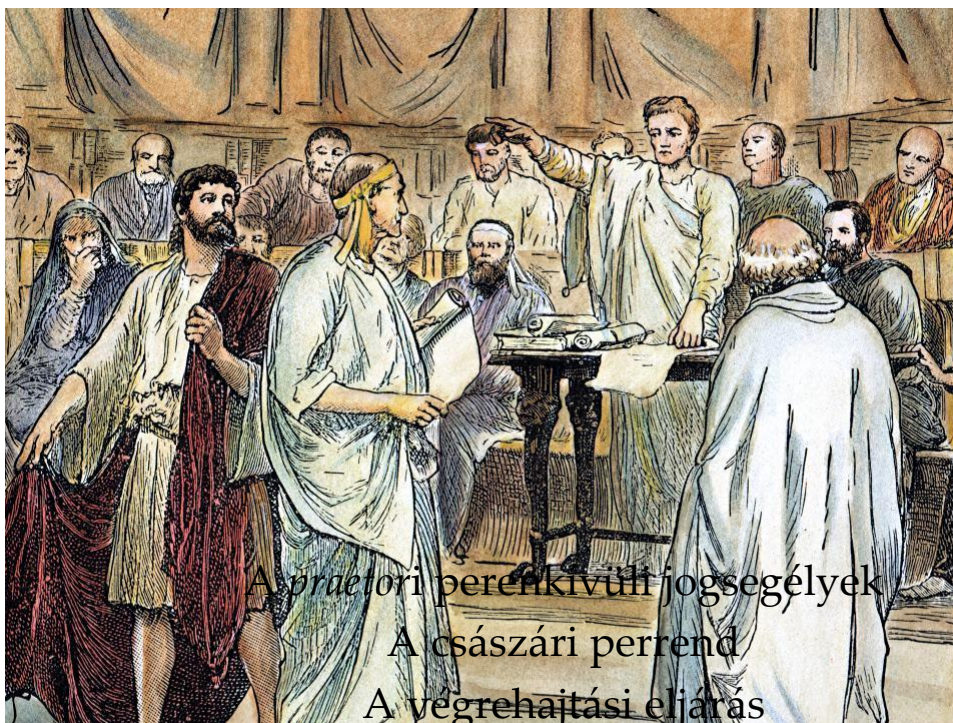
formula fictitia (Gaius 4, 36.) - **a fictio nem külön formula-alkatrész!!**

actiones in factum conceptae

- Bár a *praetor* kötve volt az *edictum*ban szereplő keresetekhez, mégis ha így ítélte meg, hogy egy olyan igény érdemes a támogatására, melyet
 - sem a jogi helyzet,
 - sem a tényállás utánképzésével
 nem lehet egy ediktális keresethez igazítani, akkor a *praetor* a **tényállást írta le röviden** a *formula intentió*jában, s a bírónak azt kellett majdan vizsgálnia, hogy az *intentio*ban megfogalmazott **KÖRÜLMÉNYEK** fennállnak-e?
- Ez a kereseti forma CSAK a *ius honorarium*on alapul. Később ugyanis az eredetileg az *edictum*ban nem szereplő ilyen jellegű keresetek belekerülhettek a *praetor* hirdetményébe.
- Ha először alkalmazták *actio decretalis*ról beszélünk (*actio in factum*), ha bekerült az *edictum*ba, *actio edictalis* lett (ez a tulajdonképpeni *in factum concepta actio*)

Példa:

Ha bebizonyosodik, hogy A.A. egy ezüst asztalt helyezett le N.N.-nél, és azt N.N. rossz szándékkal nem adta vissza, akkor a bíró ítélje el N.N.-t annak a pénzösszegnek a megfizetésére amennyit az a dolog érni fog A.A. részére, ha nem bizonyosodik be, mentse fel.

A praetori perén kívüli jogsegélyek

A császári perrend

A végrehajtási eljárás

a *praetori iurisdictio*

iurisdictio contentiosa
peres jogszolgáltatás

iurisdictio voluntaria

nem peres eljárások

- színelges perek formájában lebonyolódó ügyletek
- perenkívüli jogsegélyek
 - eleinte olyan esetekre nyújtott jogsegélyt a *praetor*, melyekre a civiljog nem ismert keresetet (**hézagpótlás**)
 - később, ha formula kidolgozása nélkül akart kötelezettséget teremteni (**hatékonyág**)

interdicta

a ***praetor parancsai*** - az egyik fél kérelmére a másik félhez intézve
jogvita rendezésére vagy közérdekű szabály védelmére,
ha indokoltnak látja

- kezdetben mindkét fél meghallgatásával (*interdictum duplex*)
- később előzetes vizsgálat nélkül, feltételesen, csak az egyik fél kérelmére is (*interdictum simplex*)

célszerűek a *legis actios* eljárás idején voltak, de később is fennmaradtak
közrendészeti jellegűek és magánjogok védelmére szolgálók egyaránt

az *edictum*ban lettek közzétéve a tényállások, előfeltételek

Fajtái:

• <i>interdictum restitutorium</i>	jogsérelem helyrehozása
• <i>interdictum exhibitorium</i>	dolog felmutatására szólít fel
• <i>interdictum prohibitorium</i>	magatartástól eltiltást mond ki

interdicta (2)

a parancs érvényesítése:
(ha a panaszlott az utasításnak nem tett
eleget)

a kérelmező perbe foghatta

a pert a *praetor* kölcsönös bírságígéréssel
vezette be

a bírságígérek tartalma:

- alperes: okkal szegült ellen a parancsnak
- felperes: nem ok nélkül kérte a *praetor* segítségét

a bírság eredetileg kártérítési jellegű volt,
egyetlen kárpótlásként szolgált

később a felperesnek külön keresete volt
kára megtérítésére (*actio ex interdicto*) –
melynek külön formulája volt

in integrum restitutio

Az objektív jog szabályainak alkalmazása adott esetben
méltánytalanul súlyos lehet az egyik fél számára
(„*summum ius summa iniuria*”)

oka: **a jogszabály és a konkrét életviszony eltérése** gyakori;
a jogszabály ugyanis tipikus esetre vonatkozik,
és alkalmazása igazságtalanság forrása lehet
az adott (különleges) esetre nézve

Ilyen esetekben a *praetor* nem adhatott orvoslást a jogszolgá-
tatás rendes eszközeivel,
de rendkívüli beavatkozással a **szabályszerűen beállott, de
sérelemes joghatást** feloldhatta = be nem állottnak tekinthette

in integrum restitutio

az eredeti állapotba való visszahelyezés

in integrum restitutio (2)

alkalmazásának feltételei:

1. csak akkor lehet helye, ha más jogsegély lehetősége nem forog fenn. (**szubszidiárius jelleg**)
 nincs helye, pl.:
 mások által jogellenesen okozott sérelmek miatt,
 véletlen károkozás miatt,
 saját hibából beállott károk miatt.
2. csak rövid határidőn belül
 a klasszikus korban 1 *annus utilis*
 Justinianus korában 4 év
3. a *praetor*nak mérlegelnie kell, hogy a visszahelyezés nem okoz-e nagyobb méltánytalanságot a másik félnek, mint amit a kérelmező elszenvedett, és a *praetor* helyreállítani szándékozik

in integrum restitutio (3)

4. csak nyomós okból (***iusta causa***), különös méltánylást érdemlő esetekben nyúlt ehhez az eszközhöz:
 - a. *minor restitutio*ja (25 év alatti serdült önjogú férfi becsapása esetén);
 - b. távollét estén elszenvedett sérelemnél;
 - c. *capitis deminutio* (a károsult hitelezők javára, mivel a *deminutiót* szenvedett személy adósságai a *deminutióval* megszűntek);
 - d. menthető tévedés egyes esetei;
 - e. megtévesztés és kényszerítés (a megtévesztett és a kényszerített javára);
 - f. bármely más méltányos okból („*si qua alia mihi iusta causa videbitur*”).

in integrum restitutio (4)

Eljárás

- a *praetor* megvizsgálja ügyet meghallgatva a másik felet is, és *decretum*mal mondja ki a visszahelyezést.
- lehet, hogy
 1. az ügy ezzel végleg el lett intézve, s további eljárásra nem is volt szükség.
 2. gyakoribb: a *restitutio* alapján megindult perben kell érvényesíteni az igényt (*iudicium restitutorium* vagy *rescissorium*)

A *restitutio* hatálya rendszerint csak a közvetlenül érdekelt ügyfélre – akivel szemben a *restitutio*s ok felmerült – terjed ki (*in personam*), néha azonban mindenkire kiterjed

stipulatio praetoria

kényszerű kötelezettségvállalás a *praetor* felszólítására: a vitázó felek egyikét a *praetor* arra kötelezte, hogy *civiljogi szerződéssel* (*stipulatio*) olyan kötelezettséget vállaljon magára, amely őt a civiljog szerint nem terhelné *cautio* – pénzszolgáltatás ígérete

cél lehet:

- egy jogvita célszerű lebonyolításának biztosítása
- a fél méltányos, de civiljog által nem védett igényének biztosítása

ha az ígéretnek nem tesz eleget az ígérő fél, civiljogi pert lehet vele szemben kezdeni (*actio ex stipulatu*)

esetei:	<i>cautio rem pupilli salvam fore</i>	- gyám ígérete a vagyonkezelésről
	<i>cautio damni infecti</i>	- szomszéd telkéről fenyegető kár
	<i>cautio usufructuaria</i>	- haszonélvező ígérete
	stb.	

missio in possessionem

praetori birtokbautalás

praetori felhatalmazás a kérelmező felé, hogy egy másik személy egyes vagyontárgyait vagy egész vagyonát birtokba vegye

missio in rem - missio in bona

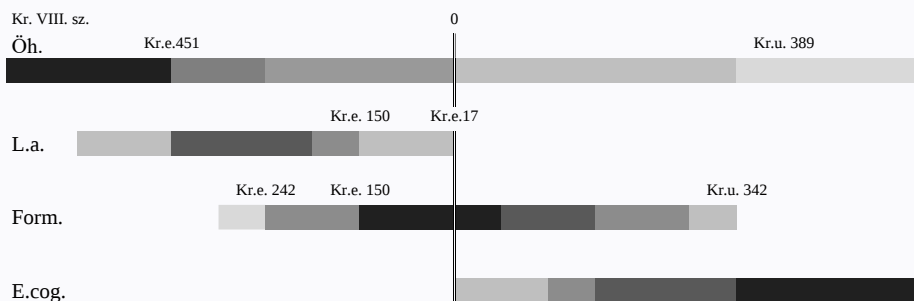
cél: a fél fenyegetett érdekeinek ideiglenes megvédése

a *praetor* a birtokba helyező határozatnak
részben *interdictum*okkal,
részben *in factum actio* útján,
vagy fegyveres erő útján szerzett érvényt

legfontosabb esetei:

- végrehajtást szenvedő adós vagyonába való beutalás
- ún. *praetori örökös hagyatékba utalása* (*bonorum possessio*)
- biztosítékot nem adó vagyonába való beutalás

a perrendek fejlődése

cognitio extraordinem

rendkívüli eljárási mód, amelynek legfőbb sajátossága, hogy a bíráskodást nem esküdtbíró látja el, hanem

ÁLLAMI BÍRÓI SZERV végzi

a per **nem oszlik két részre**, elmarad a formula kiadása,
az eljáró bíró tárgyalja **elejétől végéig** az ügyet és hoz benne ítéletet
az eljárásban a bírót **nem kötik a rendes eljárás formaságai**

kialakulás:

a.) eleinte olyan igények kielégítésére szolgált, amelyeket a civiljog nem ismert el, s így nem voltak rendes peres útra vihetők

fideicommissum (formátlan egyedi juttatás a hagyatékból)

tartási igények (*alimentatio*)

hozományadás

honorarium iránti igények

családon belül perek

cognitio extraordinem (2)

Kialakulás:

b.) a *princeps imperiuma* alapján eljárhatótt bizonyos ügyekben, amellyel a *praetorok* jogkörét nem sértette (főleg a provinciákban fordult elő, ahol a *princeps* emberei nem rendelkeztek *imperiummal*, de a *princeps* kiküldöttjeiként lehetőséget kaptak a *cognitio*val való döntésre)

c.) egyes protekciósok a *praetor* joghatóságának megkerülésével egyenesen a *princeps* elé vitték ügyüket (itt már nem a *princeps* járt el, hanem azokat leadta a *praefectus praetorió*nak vagy a városi *praefectus*nak = császári kivételes eljárás)

cognitio extraordinem (3)

eljárás

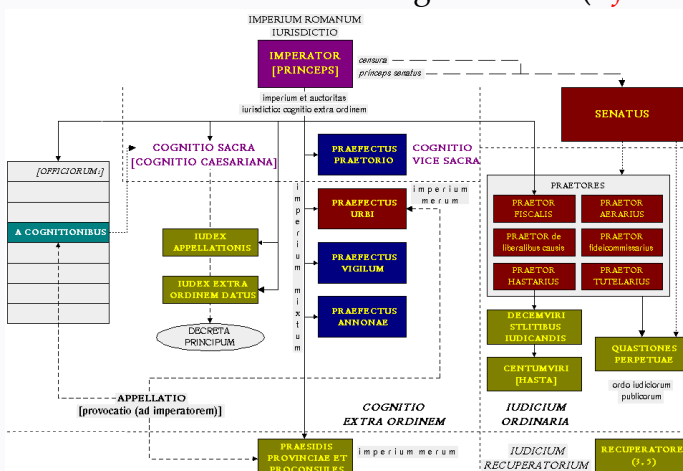
- **perbehívás**
litis denuntiatio (hatóság által)
libellus (írásos beadvány) alapján *evocatio* (idézés)
 makacsság esetén a bíró helyt ad kérelemnek
- **tárgyalás**
 nem nyilvános
 nem teljesen szóbeli
 az írásbeliségnek nagy a szerepe
 a bizonyítékok mérlegelése nem szabad (**KÖTÖTT bizonyítás**)
- ***litis contestatio***
 az alperes perbebocsátkozása
 egyetlen joghatása: a perelévülés kezdete
- **ítélet**
 írásos (szólhat természetbeni teljesítésre is)
többfokú fellebbezési lehetőség

cognitio extraordinem (4)

apellatio

jog és ténykérdésben is

- helybenhagyó
- megsemmisítő (*cassatio*)
 új eljárásra utasítás
- megváltoztató (*reformatio*)

végrehajtási eljárás

A jogerős ítéletbe foglalt döntés kikényszerítésének jogszabályba foglalt módja, amennyiben a marasztalt alperes önként nem tette eleget az ítéletnek

Itt is három fejlődési korszak:

- civiljogi végrehajtás
- a formuláris eljáráshoz kapcsolódó végrehajtás
- a császári perrend végrehajtási eljárása

végrehajtás - civiljog (források)

legis actio per manus iniunctionem

Gaius 4.21-23.

„Aki perelt, ezt mondta: MIVEL TÉGED A JAVAMRA ELÍTÉLTEK, TÍZEZER SESTERTIUS EREJÉIG, MERT HOGY NEM TELJESÍTETTÉL, EMIATT ÉN TERÁD, A TÍZEZER SESTERTIUS EREJÉIG ELÍTÉLTRE, **A KEZEMET TESZEM**, és egyúttal **testének egy részét megragadja**. Az elítéltnak nem volt szabad a kezét magáról ellökni és önmagáért perbe szállni. Viszont védőt adhatott, aki saját számlájára szokta aztán vinni az eljárást. Aki nem adott védőt, azt a felperes haza vezette és megkötözte.”

végrehajtás - civiljog (2)

legis actio per manus iniectioem

önhatalmi jelleg

a személyi végrehajtás uralkodik (XII. t.t. – III. tábla)

(*actio in rem* esetén

actio in personam esetén

a dolog elvehető)

manus iniectio iudicati

kivételesen ítélet nélkül is alkalmazható

(*nexum – furtum manifestum*)

- eredetileg *praetori* felhatalmazással
fogságba vetés – eladás vagy megölés
- később már csak ledolgozás (Kr.e. 326 – *lex Poetilia Papiria de nexis*)
ekkortól a marasztalt önmaga védekezhet a jogsértő *manus iniectio* ellen – a *duplum* veszélyével

végrehajtás - civiljog (3)

legis actio per pignoris capionem

Gaius 4. 26-29.

„Bizonyos dolgok iránt a szokás alapján, bizonyos dolgok iránt törvénynél fogva perelnek *per pignoris capionem legis actio*-val.

- A szokás vezette be katonai ügyekben. A **zsold miatt** ugyanis szabad volt a katonának attól, aki a pénzt szokta adni, ha nem adja, zálogot venni...
- Továbbá amiatt a pénz miatt is szabad zálogot venni, amelyből majd **lovat vesznek**...
- Törvény vezette be... az ellen, aki **áldozati állatot** vásárolt és az árát nem fizette meg...
- Továbbá *censori* törvény megadta a zálogvevési jogot a római nép **közzadó-bérlőinek** azok ellen, akik valamilyen adótörvény miatt tartoztak.”

némely **kiváltságos**

követelés esetén a hitelező nem fizető adósa dolgait önhatalmúlag ünnepélyes szavakkal lefoglalhatta

bevezetője lehet egy pernek, mely a zálogolás jogosságát vizsgálta

végrehajtás - *praetori perrend*

- ha a dologi per alatt a dolog az alperesnél van, egyes perekben az alperes által előre adott perbeli cautio biztosítja a végrehajtást

- főszabály: *actio iudicati*

Ha alperes 30 napon belül nem fizet

újabb per,

formulával, bíró nevezéssel

tárgya: van-e érvényes marasztaló ítélet ?

nem szűnt-e meg annak hatálya ?

alperes a *duplumot* kockáztatva védekezik és biztosítékot kell adnia

itt is marasztaló ítélet

A. személyi végrehajtás

a *praetor* engedélyével fogság
- fizetésig, ledolgozásig

B. vagyoni végrehajtás

- **CSŐDSZERŰ**, a nem fizető adóst megfosztja teljes vagyonától (**UNIVERZÁLIS**) és
- *infamia*-ba taszítja

a hitelezői oldalon az ún. *bonorum emptor* jár el
(a hitelezőtársakat legnagyobb arányban kielégíteni kész hitelező)

végrehajtás - *praetori perrend* (2)

A csődszerű vagyoni végrehajtás menete:

- a *praetor* beutalja a hitelezőket az adós vagyonába (*missio in bona*)
ezután a *duplumot* teljesítve még kimentheti vagyonát az adós
- vagyon eladásának előkészítése (egy *magister bonorum*)
összeírja a vagyont – árverési hirdetmény közzététele a *praetor decretuma* alapján
- a legtöbbet ígérő (%) hitelező lesz a *bonorum emptor*
praetori tulajdonba kapja az adós vagyonát szabadon rendelkezik vele:
 - őt perelhetik a többi hitelezők a vállalt hányad erejéig
 - ő perelheti a kinnlévőségeket (*utilis actio*),
 - teljes vagyonával felel a többiek kielégítéséért

végrehajtás - *praetori perrend* (3)

KÜLÖNÖS ELJÁRÁSOK !!

1. a *missio in bona* előtti adósi vagyoneledgezés esetén – ha a hitelezők érdekeit sérti
 - praetori jog: *interdictum frauditorium* vagy *in integrum restitutio*
 - justinianusi jog: ***actio Pauliana*** (1 éven belül)
 - adóssal összejátszó ellen - teljes kártérítésre
 - ingyenesen szerző jóhiszemű ellen - a gazdagodás kiadására
2. ***cessio bonorum*** - kedvezményes **CSŐDELJÁRÁS**
actio iudicati utáni 30 napon belül az adós felajánlja vagyonát a hitelezőknek
 - mentesül az *infámiától*
 - későbbi szerzeményeiből fedezheti létfenntartását
 adós vagyona **passzív** – **nem felróható** az eladósodás általában **bizalmi viszonyokból** származó tartozásoknál
3. ***beneficium competentiae*** - a meglévő vagyonból tarthatja vissza a csődbe ment adós a létfenntartáshoz szükséges vagyont (Justinianus)

végrehajtás - császári perrend

személyi végrehajtás: állami fogság

emellett:

szinguláris vagyoni végrehajtás a jellemző

- egyes vagyontárgyakra: természetbeni marasztalás
dolog elvétele bírói kényszerítéssel
- pénzre szóló ítéletnél: bírói zálogolás egyes vagyontárgyakra
(*pignus ex causa iudicati captum*)
vagyontárgyak egyenkénti eladása

A marasztalt alperes passzív vagyoni helyzete esetén:

distractio bonorum - egész vagyon lefoglalása, de egyenkénti eladása a vagyontárgyaknak